

MOORD IN GEMERT

Door Ton van Riet

Jan Maatje.

De familie van Elsen, (niet te verwarren met van den Elzen of van den Elsen, hoewel ze zo vaak aangeduid worden), leefde generaties lang in Gemert. In iedere generatie was er wel een zoon, die Dionisius heette en priester werd. Een Dionisius was leraar op de Latijnse School in Gemert. De familie is in Gemert uitgestorven.

Jan Peters Elsen, bijgenaamd "Jan Maatje" had nogal wat op zijn kerfstok voor dat het noodlot hem inhaalde. Hij werd in Gemert vermoord. Deze "Jan Maatje" is een voorouder van de afstammelingen van Grada Willems uit Wanroy, getrouwd met Janus Terburg, mijn grootvader.

De Getuigen.

(Uit de Gemertse Schepenprotocollen).

= Voor Jan van der Putten en Willem Ansems van Hout, schepenen, verscheen. PETER WEIJTS, herbergier, alhier gekwetst te bed liggend, die getuigt dat op 14 september 1711 - mercktdag te Gemert - in zijn huis is geweest HUBERT zn ADRIAEN COENEN, met meer anderen, waaronder JAN PETERS van den ELSEN, inwoner alhier, JAN zv WILLEM WAGEMANS en ADRIAEN CRAEIJVELT, inwoners van Aarle, met nog andere personen van buiten (buitendorpsen), toen 's avonds omtrent 8 uur voornoemde Hubert tegen hem, de herbergier, zei: "Weet gij wel dat gij mij eens geslagen hebt?" "Comt gij daer om hier, om wraak te nemen, dat is zó lang geleden." Peter heeft Hubert bij diens haar gepakt en op de grond gegooid. Jan Peters van den Elsen heeft hen gescheiden, en toen Peter wegliep heeft hij een steek gekregen, in de borst. Hij is gevallen en er volgden nog twee steken in de rug. Hij zei dat hij "genouch" (genoeg) had. 17 september 1711. De schepenen keren terug naar het huis van Peter Weijts, samen met chirurgijn meester HENDRICK van GEMERT, om de wond te bekijken en inderdaad, Peter heeft drie steken, één in de borst, twee in de rug, vooral aan de linkerkant bij de korte ribben en bij het schouderblad.

= Voor de schepenen Jan Anthonis Hes en Willem Ansems van Hout verscheen DIELIS FRANSEN, vrijshut alhier, die ter instantie van de heer drossaard getuigt dat op 20 april 1716, toen het hier marktdag was, hij heeft gezien dat JAN PETERS van den ELSEN, in de wandeling JAN MAETJE genoemd, nadat hij, Dielis, alle "geattroppeerde" personen die zich bij de poort van het kasteel ophielden, opgedragen had daar weg te gaan, zijn mes trok en Dielis aanviel. 29 april 1716.

= Voor de schepenen Jan Anthonis Hes en Willem Ansems van Hout verschenen. ANSEM WILLEM PETERS en zijn vrouw MARIE JANSSEN, die ter instantie van de heer drossaard getuigen dat omtrent twee maanden geleden Marie voornoemd op de straet omtrent haar huis PETER DENIS van den ELSEN tegenkwam, die zij heeft gewaarschuwd dat hij zijn zoon JAN, die samen met JACOBUS zv ROMBOUT CRAEIJVELT in haar huis was, mee naar huis zou nemen, om zo ruzie te voorkomen. Peter ging mee naar binnen en zei tegen zijn zoon: "Jan, comt naer huijs, wat ligt gij daer soo, waarom laet ghij u soo verleijden door Jacobus?" "Jacobus verleijdt mij niet, ick ben nog ondeugender dan Jacobus," antwoordde zoonlief, maar hij is wel met pa meegegaan .29 juli 1716

= ANTHONIS CREMERS, voerman alhier, is op de 19e juli ten huize van herbergier HENDRICK BOSMANS geweest en heeft gehoord dat tussen de herbergier en genoemde Jacobus Craeijvelt enige beledigende woorden vielen, terzake van enig gestolen tinnenwerk. "We sullen dese nacht malcanderen noch wel krieggen," zei Jacobus dreigend. Later liep Hendrick Bosmans zijn huis uit en heeft tussen zijn huis en dat van Jan van Schaick geschoten, richting de straat, op voornoemde Jacobus. 29 juli 1716

= Voor de Gemertse schepenen Willem Ansems van Hout en Anthonij Peters verscheen PETER zv DIRCK THOMISSEN (THOMASSEN), omtrent 19 jaar oud, die ter instantie van het officie getuigt dat op zondag 23 augustus 1716 hij op de straet aan de Heuvel is geweest, tussen 10 en 11 uur, en gehoord en gezien te hebben dat JAN PETERS van den ELSEN enige woorden had met JACOBUS zv ARIAEN JANSEN VEREIJCKEN. Genoemde Jan had iets in zijn hand. Een tijdje daarna is getuige bij Jacobus gekomen, omtrent het hek aan de Heuvel, en heeft toen gezien dat Jacobus gekwetst was. Hij is met hem meegelopen naar het huis van chirurgijn Coincx en heeft gezien dat Jacobus verbonden werd. 10 september 1716

= Voor de Gemertse schepenen Rombout Aert Cuijpers en Anthoni Peters verschenen ROGIER TUTELERS, vorster, en de vrijsschutters AERT SIMONS en GERIT HEIJBLOEMERS, die ter instantie van het officie getuigen dat op OLV-Hemelvaartdag, 15 augustus 1717, zij gezien hebben dat JAN zv JAN WILLEM PENNINCX, gewezen molenaar te Wetten, zijn bloot mes in de hand had, in zijn hemdsmouwen, voor de deur van ANDRIES HOBRAECKEN op Handel alhier. 4 september 1717.

= Ook THOMAS THUSSEN, ondervorster, en FRANS HENDRICK SIMENS, vrijsschutter, getuigen. Zij hebben op Hemelvaartsdag gezien dat genoemde Jan Penninx, een mes in zijn hand had en zonder twijfel ruzie zocht. Voornoemde Rogier, Thomas, Aert en Frans vertellen daarenboven ook nog dat... Nogmaals Rogier, Thomas en Gerrit Heijbloemers, om te vertellen dat JAN zv PETER van den ELSEN - toen er daar in Handel voor de deur van Andries Hobraecken een gevecht was - zei: "Iek eijsch de quaetste van U daeruit om met mij te snijden ofte vechten." Rogier Tutelers, Thomas Thijssen en Gerit Heijbloemers melden ook nog dat twee paters minderbroeders, die aldaar de heer rector assisteerden in de dienst, zeer onbeleefd werden bejegend door Dielis Fransen, die zelfs een van de paters met een mes bedreigde.

= Dan is er nog DIEELIS FRANSEN zelf, vrijsschutter, die op die Hemelvaartsdag heeft gezien dat LAMBERT DOMMELENS met een bloot mes naar zekere JAN ANTHONISSE heeft gesneden, door diens wang, en dat JAN BERTRAMS daar ook getuige van was. Deze Jan Dirck Bertrams bevestigt het verhaal. 4 september 1717.

= Voor de Gemertse schepenen Rombout Aerdts Cuijpers en Willem Ansems van Hout verscheen ARNOLDUS zv JAN GOORDTS van PUIJFFELICK, die ter instantie van de heer drossaard getuigt dat op 5 september 1717 naar het huis van ADRIAEN DANIELS van den BROECK wilde gaan om zijn broer naar huis te roepen. Omtrent 11 uur 's avonds is hij op straet, tussen de huizen van Anneke Barthel de Witt en Dirck Jacobs van den Eisen JAN PETERS van den ELSEN tegengekomen, die tegen hem zei:

"Maeckt u van de straet, maeckt u aenstonts naer huijs, voort, voort." Arnoldus draaide zich om, om naar huis te gaan, en toen heeft Jan verraderlijk diverse sneden door Arnoldus' camisol gesneden, en over zijn linkerhand en zij hals, dicht bij zijn strot. JAN SCHROETERS - in de wandeling zo genoemd - was toen ook al present, en die is de volgende dag bij Arnoldus thuisgekomen. Arnoldus vroeg hem of hij had gezien dat hij geen enkele aanleiding tot de snijpartij had gegeven en Jan Schroeters antwoordde: "Iek hebben het wel gehoord en gesien hoe dat ghij het kreeg." 10 september 1717. Genoemde JAN JACOBS in de wandeling genaamd SCHROETERS getuigt zelf ook, bevestigt het verhaal van Arnoldus, hoewel het die avond wel donker was, maar de volgende dag heeft hij de verwondingen van Arnoldus gezien. 15 september 1717.

= Voor de Gemertse schepenen Rombout Aert Cuijpers en Willem Ansems van Hout verscheen JACOBUS VOGELS, die ter instantie van het officie getuigt dat op 28 oktober 1717, 's nachts om 12 uur, door enige personen op zijn deur werd geklopt. Hij weigerde open te doen. Toen zijn de glazen boven de deur ingeslagen en hij hoorde JAN PETERS van den ELSEN en JACOBUS CRAEIJVELT - niet beter te weten - praten. Jacobus riep dat hij het de drossaard bekend zou maken. Er werd daarna nog één keer op de ruiten geslagen. Naast Jacobus was ook zijn vrouw en ANTHONIS VERPERSEN in huis. Deze laatste bevestigt het verhaal. 30 oktober 1717.

= Voor de Gemertse schepenen Rombout Aert Cuijpers en Willem Ansems van Hout verschenen HENDRICK BOSMANS en JENNEKE JOOST ARENTS, zijn vrouw, die ter instantie van de drossaard getuigen dat op 22 oktober 1717 in hun huis onder meer is geweest JAN PETERS van den ELSEN, in de wandeling Jan Maetje genoemd. Toen Hendrick buiten over de goot water ging maken, is Jan hem gevolgd en heeft hem verraderlijk met een mes door zijn aangezicht gesneden en bij het teruggaan in het huis door zijn comesool, hemd en op zijn bloot lijf. Jenneke zag dat. In huis waren ook ARNOLDUS PETER BOONEN, WILLEM JANSEN den KEETELAER en LAMBERT JANSEN en meer anderen. Jenneke vertelt dat Jan Peters van den Elsen haar vaak gedwongen heeft te tappen, zonder te betalen. Vier weken geleden heeft hij zelfs met zijn vuist op haar borst geslagen en haar geschopt. Getuigen daarbij waren WILLEM den HOEVENAER en DIRCK ADRIAEN RIETEN (Zij bevestigen in de benedenmarge het verhaal). Ook op deze dag is Jan weer zonder betalen vertrokken, ja alleen een dobbelke, dat hij van ANTHONI JAN van SCHAICK had gekregen. Jan had trouwens ook zijn roemer in stukken gegooit. 30 oktober 1717.

= Voor de Gemertse schepenen Rombout Aerd Cuijpers en Willem Ansems van Hout verschenen WILLEM JANSEN van de LAER ofwel den KEETELAER, oud omtrent 20 jaar, en ARNOLDUS PETERS DECKERS, oud omtrent 19 jaar, die getuigen dat op 22 oktober 1717 zij in een groter gezelschap in de herberg van HENDRICK BOSMANS zijn geweest. Daar was ook JAN PETERS van den ELSEN, in de wandeling JAN MAETJE genaamd, en toen is Hendrick Bosmans terzijde van zijn keuken naar buiten gegaan, terwijl Jan Peters, een glas jenever in de hand hebbend, tegen de eerste getuige zei dat die dat glas even vast moest houden. Dat gebeurde, Jan Peters is naar buiten gegaan, wat later kwam Hendrick weer naar binnen en getuigen hebben gezien dat Hendrick in zijn gezicht gesneden was en ferm bloedde. "Dat heeft mij Jan Maetje gedaan," zei Hendrick. 8 november 1717.

= Brief aan de drossaard en schepenen der vrije heerlijkheid Gemert. WALRAVEN van (den) ELSEN en WILLEM van (den) ELSEN, broer en oom van JAN van (den) ELSEN, klagen over het kwaad gedrag en de manier van leven van Jan. Ze willen een tucht- of verbeterhuis voor hem. Na raadpleging van onafhankelijke rechtsgeleerden willen de schepenen het verzoek wel honoreren. 31 januari 1718.

= Voor Willem Ansems van Hout, vice-president, Lambert Kerckhoff en Hendrick van Gemert, schepenen, verschenen PETER BLOEMERS, oud omtrent 37 jaar, en MATHEUS van WASSENBURGH, omtrent 48 jaar oud, die ter instantie van MARIE, de vrouw van JAN HERMENS den CUIJPER verklaren dat eerste deponent (Peter dus) op een zondag in mei in het voorleden jaar 1719 in zijn huis heeft ontvangen JAN PETERS van den ELSEN en genoemde Jan Hermens den Cuijper. Er was een krakeel en

Jan van den Elsen sprak vele excessieve dreigementen uit tegen Jan den Cuijper. Getuigen probeerden sussend op te treden, maar op een gegeven moment trok Jan van den Elsen zijn mes tegen Matheus die zich met een tang verweerde en daarmee Jan den Cuijper tegen de kop heeft geslagen en Matheus is daarna uit voorzorg weggegaan. 25 november 1720.

= DANIEL JANSEN PALSENAER en THEUNISKE JANSEN, de dienstmaagd van THEUNIS DANIELS van GEMERT, hebben de vechtpartij gezien. De mannen stootten naar elkaar, maar de getuigen hebben geen messen gezien. Een paternoster of twee later heeft de vrouw van Jan van den Elsen hem onder de arm genomen, en even later, terwijl Jan Hermens nog steeds in de sloot lag, heeft Jan van den Elsen zijn laatste snik gegeven. MARIE, de vrouw van Ignatius de Vlam, en haar zoon BASTIAEN (omtrent 24 jaar), hebben hulp horen roepen en hebben Jan Peters en diens vrouw en nog een andere man, die zij niet kenden, gezien en even later het dode lichaam van Jan van den Elsen, bebloed op straat zien liggen. 27 juni 1720.

= Ook DANIEL JANSEN PALSENAER en de dienstmaagd van THEUNIS DANIELS van GEMERT, namelijk THEUNISKE JANSEN, getuigen in deze zaak. Zij lagen op die vroege ochtend ieder op hun eigen bed, toen zij om hulp hoorden roepen. Zij zijn opgestaan en zagen buiten dat Jan Peters van den Eisen en Jan Hermens den Cuijper aan het vechten waren. Een paternoster of twee later lag Jan Hermens in de sloot en werd Jan Peters door zijn vrouw naar huis geleid, maar weer een paternoster of twee later gaf hij de geest. 27 juni 1720.

= MARIE, de vrouw van IGNATIUS de VLAM, en haar zoon BASTIAEN, omtrent 29 jaar oud hebben een kwartier na vijf uur om hulp horen roepen. Omtrent hun hof, op straat, stonden de twee genoemde vechtersbazen. Wat later lag Jan Peters van den Elsen bebloed op straat, dood. 27 juni 1720.

= Wij, Willem van den Broeck, president, en Willem Ansems van Hout, schepen van Gemert, certificeren dat wij ons ter instantie van de heer drossaard samen met medicijnendoctor JOAN van OSS en HENDRICK van GEMERT, meester-chirurgijn, hebben vervoegd bij het dode lichaam van JAN PETERS van den ELSEN, en na genomen oculaire inspectie hebben wij een steek aan de rechterzijde geconstateerd, penetrerende door de lever, gestuit door het borstbeen, waardoor de gehele holte van de onderbuik met bloed gevuld is: absoluut dodelijk. 29 juni 1720.

= Voor schepens-president Willem van den Broeck en schepen Willem Ansems van Hout verscheen CORNELIE, de weduwe van JAN PETERS van den ELSEN, die ter instantie van de heer drossaard getuigt dat 's morgens om kwart over vijf, op de **feestdag van St. Jan Baptist** van dit jaar 1720, zij - terwijl zij in haar huis was buiten op straat, omtrent het huis van MICHIEL DONCKERS, de stem van haar man hoorde. Zij is naar buiten gegaan, en komende om de hoek van het huis van IGNATIUS de VLAM heeft zij gezien dat JAN HERMENS den CUIJPER haar man bij de arm pakte en met de vuist op diens borst sloeg. Cornelia heeft Jan de Cuijper in de armen genomen, zeggende en biddende "Laet mijn man tevreden." Jan zei dat hij niets zou doen, de mannen stonden met de rug naar elkaar toe, maar toen zij zich allebei omdraiden, ging het toch mis. Jan de Cuijper zei tegen Jan van den Elsen: "lek sal u niet meer sparen als een hond." Cornelia riep om hulp en zag tegelijkertijd dat haar man gekwetst was, bebloed. Hij zei, met zijn hand tegen zijn borst: "lek hebbe genoeg." Jan Hermens stapte terug en viel daarbij in de sloot. Jan van den Elsen zocht steun bij een boomke, en Cornelia heeft hem bij de arm gepakt met het voornemen hem naar huis te brengen en heeft daarbij het bloot mes dat hij in zijn hand had, afgenomen. Op de hoek bij Ignatius de Vlam kwam zij twee naburen tegen die zij om hulp heeft gevraagd. Ze hebben haar man onder de arm genomen, maar slechts een paar meter verderop is haar man in elkaar gezakt, en na enige snikken blies hij zijn laatste adem uit. 4 juli 1720.

= Voor Willem van den Broeck, president, en Willem Ansems van Hout, schepen van Gemert, verscheen CORNELIE, de weduwe van JAN PETERS van den ELSEN, die ter instantie van de heer

drossaard alhier verklaart dat op de feestdag van Sint Jan Baptist, 's morgens een kwartier na vijf uur, zij in haar huis was en buiten op straat de stem van haar man hoorde, omtrent het huis van MICHIEL DONCQUERS. Zij is naar buiten gegaan en op de hoek van het huis van IGNATIUS de VLAM zag ze dat JAN HERMENS den CUIJPER haar man op de borst sloeg. Cornelia heeft Jan bij de armen gepakt en gesmeekt haar man met rust te laten. Hij liet los, de mannen stonden met de ruggen naar elkaar toe, draaiden zich om en toen zei Jan: "Iek sal u niet meer sparen als eene hondt." Cornelia riep om hulp, zag dat haar man gewond en bebloed was. Hij hield zijn hand tegen zijn borst en zei: "Iek hebbe genoeg." Hij hield zich vast aan een boomke. Cornelia heeft het mes uit zijn hand genomen, probeerde hem naar huis te brengen, kwam kwam wat burens tegen die geholpen hebben. Kort daarna is haar man in elkaar gezakt, snikte nog een paar keer en blies zijn laatste adem uit. 4 juli 1720.

[Transcripties RA-Gemert: Simon van Wetten].

STAMLIJN.

Dionisius van Elsen.

x ca. 1565.

NN

||

Petrus van Elsen

x 12-2-1628 Gemert

Helena Welten

||

Dionisius van Elsen

x ca.

Ida Stayackers

||

Petrus van Elsen

x 22-2-1686 Gemert

Johanna Janssen

||

Johannes van Elsen. Jan Maatje.

x 16-1-1710 Gemert

Cornelia Jacoba Cornelisse

||

Franciscus van den Elsen

x 25-5-1735 Venray

Willemine Renckens

||

Wilhelmus van den Elsen

x 30-5-1767 Cuijk

Gertruda Jans Berghs

||

Wilhelmina van den Elsen

x 29-4-1798 Wanroy

Andries van Tienen

||

Maria van Tienen

x 3-5-1829 Wanroy

Derk-Centen

||

Wilhelmina Centen (Derkemientje)

x 10-11-1868 Wanroy

Conelis Willems

||

Grada Willems (Derkemientjes Grada)

x 18-04-1903 Wanroy

Adrianus (Janus) Terburg

||

Marie Terburg.

x 06-04-1937 Beers

Jo van Riet.

||

Ton van Riet.